



Cerrahpaşa Camii'nin cümle kapısı üzerindeki kitâbe

boyunca yükselen minare, kuzeydoğuda ise caminin ikinci katına geçişi sağlayan üstü kubbe örtülü bir merdiven bulunur. Minare onaltıgen gövdesi, stalaktitli şerefesi ve şerefedeki şebekeli mermer korkuluklarıyla devrinin özelliklerini taşımaktadır. Cümle kapısı en dıştan iki sütunla sınırlandırılmıştır. Girişin iki yanında mukarnaslı nişler, üzerinde de iki satırlı kitâbe yer almaktadır. Kitâbenin üzerindeki dokuz kademeli stalaktitli mukarnasın iki yanında birer daire içinde sağda "Allah", solda "Muhammed" ibareleri okunmaktadır. Cümle kapısı üç sıra mukarnaslı bir kuşakla son bulur. Caminin doğu ve batı cephelerinde üç sıralı olan pencerelerin alt ve orta sırası dikdörtgendir; üst sıra ise sivri kemerli ve ajurlu olarak düzenlenmiştir. İki cephenin de orta kısmına, harime yanlarından girişi sağlayan kapılar açılmıştır. Mihrap kısmı dışa taşkın üç cepheli bir görünüm arzeder. Sütunçelerle sınırlanmış mihrap altı kenarlıdır ve üstünde mukarnaslı kavsara, önündeki sekide de 80 cm. genişliğinde geometrik desenli bir mermer mozaik bulunur. Külâh ve kasnak kısmı ahşap olan minberin merdiven alınlığı bitki motifleriyle süslenmiştir. Minberin yanlarındaki üçgen aynalıkları, geometrik yıldızdan gelişen ve gittikçe bitkileşen bir motif bezemektedir.

Caminin kuzeyinde yer alan ve yol yüzünden külliye'nin diğer binalarından ayrı kalan medresenin önünde bugün kapısı yola bakan, üzeri açık küçük bir giriş avlusu bulunur. Tamamen kesme taştan inşa edilmiş olan öndeki bu kısmın cephesi, ortada kaş kemerli mermer bir taçkapı, iki tarafında iki niş ve birer pencere şeklinde düzenlenmiştir. Esas avluya girişi sağlayan kapıya sekiz basamaklı bir merdivenle çıkılır. Dikdörtgen planlı medrese klasik Osmanlı medresesi tipindedir. Ortadaki kare avlunun etrafını, her yönde dörder sütunun taşıdığı tuğla kubbelerle örtülü revaklar çevreler; sütun başlıkları baklavalıdır.

İçte duvarlar iki sıra tuğla, bir sıra taş kullanılarak örülmüştür. Revakların arkasındaki yine kubbe örtülü olan hücrelerin birer kapı ve penceresi vardır; ayrıca her hücreye bir ocak ve iki de dolap nişi yapılmıştır. Hücre bulunmayan güneyde sadece giriş kapısı ve revak, kuzeyde ise revağa açılan basık kemerli bir kapıya sahip kare planlı dersane yer almaktadır. Binanın güneydoğu köşesine helâlar yerleştirilmiştir. Restore edilmiş olan medrese bugün İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin Tıp Tarihi Bilim Dalı Araştırma Merkezi ve Müzesi olarak kullanılmaktadır. Burada ayrıca Süheyl Ünver arşivi ile nakışhânesi de bulunmaktadır.

Cerrah Mehmed Paşa'nın türbesi, caminin kuzeybatı köşesine yakın bir yere avlu duvarlarına bitişik olarak sekizgen plan üzerine inşa edilmiştir. Klasik Osmanlı türbesi tarzında ve kesme taştan olan türbenin her yüzünde biri altta, diğeri üstte ikişer pencere yer alır; altkiler dikdörtgen ve döğme demir şebekeli, üsttekiler ise sivri kemerli ve alçı şebekelidir. Üzeri kubbe ile örtülü olan türbenin içinde Mehmed Paşa ile evlâdına ait üç ahşap sanduka bulunmaktadır.

Avlunun kuzeybatısında, her köşesinde kısa bir mermer sütun olan onaltıgen planlı mermer bir şadırvan havuzu vardır. Palmeterden meydana gelen hafif kabartma bir kuşak havuzu çevreler. Avlunun duvarları kesme taştaştır. Daha yüksekçe ve basık kemerli olan kuzeydeki kapının doğusunda altı, batısında ise türbeye kadar dört pencere bulunmakta, bunları türbeye açılan iki pencere, iki niş ile bir açıklık takip etmektedir. Pencerelerin tamamı dövme demir şebeke ile kapatılmıştır. Avlu duvarının kuzeybatı köşesi pahlanmak suretiyle buraya çeşme yerleştirilmiştir. Sivri kemerli çeşmenin nişinde iki servi ile bir vazo içinde lâle ve karanfil motifleri yer alır. Avlunun batı duvarı gibi sağır olan kible tarafındaki duvarlar caminin güneyinde bir platform teşkil edecek şekil-

de yapılmıştır. Doğu duvarında ise bir giriş kapısı daha bulunmaktadır.

Bugün tamamen yıkılmış olan hamam, külliye'nin doğu kısmına çifte hamam olarak inşa edilmiştir. Kaynaklarda mevcut plan ve bilgilerden hamamların soyunma kısımlarının kare planlı ve kubbeli, soğukluklarının üç bölümlü ve sıcaklıklarının da sekizgen kasağa oturan pandantifli kubbelerle örtülü oldukları anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 309, 331; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 71, 423; a.mlf., *Ve Feyât-ı Selâtin*, s. 16; a.mlf., *Mecmuâ-i Tevârîh*, s. 423; H. Glück, *Die Baeder Konstantinopels*, Wien 1921, s. 172; Süheyl Ünver, *Cerrah Mehmet Paşa Hamamı Hakkında*, İstanbul 1934; a.mlf., "Cerrah Mehmet Paşa Hamamı Hakkında", *İstanbul Belediye Mecmuası*, sy. 109, İstanbul 1933, s. 232-236; a.mlf., "İstanbul Yedinci Tepe Hamamlarına Dair Bazı Notlar", *VD*, sy. 2 (1974), s. 248; Ahmet Kemal Aru, *Türk Hamamları Etüdü*, İstanbul 1949, s. 65; Tahsin Öz, *İstanbul Câmileri*, Ankara 1962, I, 39; Doğan Kuban, "Kubbesi Altıgen Kaideye Oturan Camiler", *Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens-In Memoriam Ernst Diez*, İstanbul 1963, s. 35-47; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbul*, Tübingen 1977, s. 392-394; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimârisi*, İstanbul 1986, s. 311-313; Muzaffer Erdoğan, "Mimar Davud Ağa Hayatı ve Eserleri", *TM*, XII (1955), s. 179-204; R. Ekrem Koçu, "Cerrahpaşa Camii", *İst.A*, VII, 3504-3505.



KÖKSAL SEYHAN

CERRÂİ

(الجرائى)

Takiyyüddin Ebû Bekr
b. Zeyd b. Ebî Bekr el-Hasenî
el-Cerrâî ed-Dimaşkî
(ö. 883/1478)

Hanbelî fakihî.

Şeyh Ahmed el-Bedevî'nin soyundandır. Yaklaşık 825 (1422) yılında Filistin'de Nablus şehrinin bugün yıkılmış olan kasabalarından Cerrâa'da doğdu. Bu isim bazı kaynaklarda Cirâ şeklinde geçtiği için nisbesi Cirâî şeklinde de kaydedilmektedir.

Cerrâî, Yahyâ el-Abdüsî'den Kur'an, Arapça tefsir, fıkıh ve fıkıh usulü okudu. 842'de (1438) Dimaşk'a gitti, orada Takiyyüddin b. Kandes'ten meânî ve beyân ilimlerini tahsil etti, fıkıh ve usul-i fıkıhtan icâzet aldı. Bu arada Şeyh Abdurrahman b. Süleyman ve Şemseddin eş-Şeylî'den ders aldı. Daha sonra Dimaşk'ta Hanbelî mezhebinin seçkin şahsiyetlerinden biri olarak ders ve fetva vermeye başladı, kadılık yaptı.

Cerrâî ile ilgili olarak bilgi veren Sehâvî, onunla aynı yaşta olduğunu, Dimâşk'a gittiğinde kendisine arkadaşlık ettiğini kaydeder. 861 (1457) yılında Kahire'ye giden Cerrâî, orada Seyyid en-Nessâbe, Alemüddin el-Bulkînî, Celâleddin el-Mahallî, Ümmü Hânî el-Hevrîniyye, Takıyyüddin el-Hisnî ve İbn Hümâm'ın sohbet ve derslerinde bulundu. Kendisinden de pek çok kimse ders aldı.

Birkaç defa hacca giden Cerrâî, 875'teki (1470) hacı sırasında mücâvir olarak kaldı ve Necmeddin İbn Fehd'den Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inin tamamını okudu, kendisi de öğrencilerine okuttu. 11 Receb 883 (8 Ekim 1478) tarihinde Dimâşk'ta vefat etti. Şiirle de uğraşan Cerrâî'nin çeşitli kasideleri yanında bazı manzum risâleleri de bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *Tuhfetü'r-râki^c ve's-sâcid fi aḥkâmi'l-mesâcid*. Mescidlerle ilgili hükümler, Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebvî ve Mescid-i Aksâ'nın tarihçeleri, faziletleri ve bunlarla ilgili dinî hükümlere dair bir eserdir. Dört mezhebin görüşlerine yer veren eser, mukaddimeden sonra dört bölüm (kitâb) ve yetmiş beş babdan oluşmaktadır (yazma nüshası için bk. Selâhaddin el-Müneccid, s. 257). 2. *Kitâbü'l-Evâ² il*. Kaynaklarda adı geçmeyen bu eserin müellif hattı bir nüshası Berlin Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 9368). Kütüphanenin fihristini düzenleyen Ahlwardt, müellifin adını yanlışlıkla Huzâî diye göstermiştir (a.g.e., s. 257).

Cerrâî'nin bunlardan başka kaynaklarda adları geçen diğer eserleri de şunlardır: *Ġāyetü'l-maḥḥab fi ma^crifeti'l-mezḥeb* (muhtasar bir fıkıh kitabıdır), *Ḥilyetü'l-ḥurûz fi ḥallî'l-elġâz*, *Muḥtaşaru Kitâbi Aḥkâmi'n-nisâ²* (Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Aḥkâmü'n-nisâ²* adlı eserinin muhtasarıdır), *Şerḥu Uşûli İbnî'l-Laḥḥâm, et-Terşih fi beyâni mesâ² ilî't-terciḥ*, *Taḥḥiḥü'l-ḥilâfi'l-muḥḥab*, *Neḥâ² isü'd-dürer fi muvâfaḳâti^c Ömer*.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Ḍav² ü'l-lâmi^c*, VI, 130-131; XI, 32-33; *Keşfü'z-zunûn*, I, 111; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 337-338; *İzâḥu'l-meknûn*, I, 281; II, 142; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 237; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu^ccemü'l-mü² erriḥine'd-Dimaşkıy-ün*, Beyrut 1398/1978, s. 257; Zirikî, *el-A^clâm*, II, 37; Kehhâle, *Mu^ccemü'l-mü² ellifin*, III, 62; Tâhâ el-Velî, "el-Cerrâî ve Kitâbühü Tuhfetü'r-râki^c ve's-sâcid fi aḥkâmi'l-mesâcid", *Âlemü'l-kütüb*, II, Riyad 1981, s. 103-108.



M. ÖZGÜ ARAS

CERULLI, Enrico

(1898-1988)

İtalyan şarkiyatçısı.

Napoli'de doğdu ve bütün öğrenimini bu şehirde yaptı. Instituto Universitario Orientale'de Carlo Alfonso Nallino ile Giorgio Levi della Vida'dan şarkiyat ilimlerini okudu; Francesco Gallina'dan da özel olarak Habeşistan ve Somali üzerine dersler aldı. Henüz on sekiz yaşında iken yaptığı Doğu Afrika halk türküleriyle ilgili derleme, Ignazio Guidi tarafından Accademia Nazionale dei Lincei'ye takdim edilmesine ve bu akademide başkanlık mevkiine kadar yükseleceği parlak kariyerinin temelini atmasına yol açtı. Öğrenimini bitirdikten sonra Dışişleri Bakanlığı'nda görev aldı. Fakat Accademia Nazionale dei Lincei ile sıkı ilişki içinde bulunarak resmî görevinin yanı sıra ilmî çalışmalarını da yürüttü. Yıllarını, diplomat olarak gittiği her yerde kültür mirasını inceleyerek bunları ilim âlemine sunmakla geçirdi.

1920 yılında Somali'de başlayan ilk diplomatik görevi Etiyopya'da ve o dönemde Africa Orientale diye adlandırılan Eritre-Sudan yöresinde devam etti; 1937'de Africa Orientale eyaletinin vali yardımcılığına getirildi. 1950-1955 yılları arasında İran'da büyükelçi olarak bulundu ve İran edebiyatında önemli bir yer tutan "tâziye metinleri" adlı tiyatro eserleriyle ilgili olarak topladığı birçok el yazmasını Vatikan Kütüphanesi'ne hediye etti. 1100 adet olan bu yazmalar, İtalyan Türkologları Ettore Rossi ve Alessio Bombaci tarafından *Elenco di drammi religiosi persiani* (Vaticano 1961) adlı katalogla ilim âlemine tanıtılmıştır. Accademia Nazionale dei Lincei'de başkan yardımcısı ve başkan olarak uzun yıllar görev yapan Cerulli, ülkesiyle Avrupa ve Amerika'daki çeşitli ilmî kuruluşların üyeliğine kabul edildi; ayrıca Brüksel, Manchester, Roma üniversiteleri tarafından fahri doktorluk pâyesiyle ödüllendirildi. Son yıllarını görme zorluğu ile geçirdi ve Roma'da öldü.

Çok yönlü bir âlim olan Cerulli, İslâmiyet'le ilgili çalışmalarında özellikle bu dinin Somali ve Etiyopya'da yayılışı üzerinde durmuştur. En önemli başarısı ise İtalyan şairi Dante Alighieri üzerine, 1919 yılında Asin Palacios'un eserinin yayımlanmasından sonra çıkan, *İlâhî Komedya*'da İslâmî etki olup olmadığı konusundaki tartışmalar sırasında orta yolu bulmuş olmasıdır. Cerulli, Dante'nin Arapça

bilmediğini gerekçe göstererek onun İslâmiyet'i tanımış olamayacağını iddia eden ilim adamlarına karşı, Ortaçağ'da özellikle Endülüs'te Latince'ye çevrilen İslâmî eserlerin metinlerini tanıtarak cevap vermiş ve böylece en azından karşılıklı etkilenmenin söz konusu olabileceğini ortaya koymuştur.

Eserleri. Başlıca eserleri şunlardır: *La lingua e la storia di Harar* (1936), *La lingua e la storia dei Sidamo* (1938), *Il Libro della Scala e la questione delle fonti arabo-spagnole della Divina Commedia* (Vaticano 1949), *Somalia. Scritti vari editi e inediti* (Roma 1957-1964), *L'Islam di ieri e di oggi* (Roma 1971), *Nuove ricerche sul Libro della Scala e la conoscenza dell'Islam in Occidente* (Vaticano 1972), *Una raccolta persiana di novelle tradotte a Venezia nel 1557* (Roma 1975).

Bazı önemli makaleleri de şunlardır: "La conquista persiana di Gerusalemme ed altre fonti cristiane orientali in un episodio dell'Orlando Furioso" (*Orientalia*, n.s. XV [1946], s. 439-481); "Una nuova collezione di manoscritti della Biblioteca Vaticana" (*Rendiconti dell'Accademia Nazionale dei Lincei*, seri 8, IX [1954], s. 507-515); "Le théâtre persan et ses origines" (*La Nouvelle Clio*, VII-IX [1955-1957], s. 181-188); "Oriente ed Occidente nel Medioevo" (*Accademia Nazionale dei Lincei, XII. Convegno Volta* [1957], s. 445-458); "Il teatro persiano. La sua genesi e la sua storia" (*Cultura e Scuola*, I [1961-1962], s. 106-111); "L'Islam nella storia dell'alto Medioevo" (*Atti del XII. Convegno di Studio del Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo. L'Occidente e l'Islam nell'Alto Medioevo*, II [Spoleto 1965], s. 983-1007).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Gabrielli, *Bibliografia degli studi orientalisti in Italia dal 1912 al 1934*, Roma 1935, s. 18, 19, 57-60; Commissione Nazionale Italiana per l'UNESCO, *Contributo Italiano alla Conoscenza dell'Oriente. Repertorio Bibliografico dal 1935-1958*, Firenze 1962, s. 106-108, 157-158, 197; Accademia Nazionale dei Lincei, *Biografie e Bibliografie degli Accademici Lincei*, Roma 1976, s. 683-689; C. A. Nallino, "I principali risultati del viaggio di Enrico Cerulli nell'Etiopia Occidentale nel 1927-1928", *OM*, XIII (1933), s. 430-436; V. Vacca, "Notizie su E. Cerulli. Sue principali pubblicazioni", a.e., XVII (1937), s. 638-640; G. Levi della Vida, "Omaggio ad Enrico Cerulli", a.e., XLIII (1963), s. 795-798; Lanfranco Ricci, "Enrico Cerulli e l'Istituto per l'Oriente", a.e., LXX (1990), s. 1-6; "Cerulli Enrico", *Dizionario Enciclopedico Italiano*, III, 101; "Cerulli Enrico", *Grande Dizionario Enciclopedico*, III, 353; Filippo Bertotti, "Cerulli", *Elr*, V, 332-333.



MAHMUT H. ŞAKIROĞLU